

УДК 658.78:336.663

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-1-18>

Колодізєв О.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри банківської справи і фінансових послуг
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Колодізєва Т.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, логістики та інновацій
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Kolodiziev Oleh

Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Banking and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Kolodizieva Tetiana

Ph.D. (Economics), Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Management, Logistics and Innovation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

CURRENT ASSETS MANAGEMENT OF THE LOGISTICS SYSTEM OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

У статті виокремлено загальні для фінансового менеджменту та логістики проблеми неефективного управління оборотними активами вітчизняних промислових підприємств. Обґрунтовано необхідність логістизації управління оборотними активами промислових підприємств, висунута гіпотеза щодо можливості отримання синергійного ефекту в результаті інтеграції методів фінансового менеджменту і логістики для оптимізації управління оборотними активами підприємств України. Розроблено механізм управління оборотними активами логістичної системи промислового підприємства, який базується на представленні руху оборотних активів підприємств у вигляді матеріальних та фінансових потоків, а управління оборотними активами підприємств – у вигляді інформаційних потоків. В запропонованому механізмі систематизовані методи, функції, принципи управління оборотними активами промислового підприємства, показано вплив їх вплив на управління логістичними процесами підприємства.

Ключові слова: оборотні активи, управління оборотними активами, логістична система, логістичний підхід, промислове підприємство.

В статье выделены общие для финансового менеджмента и логистики проблемы неэффективного управления оборотными активами отечественных промышленных предприятий. Обоснована необходимость логистизации управления оборотными активами промышленных предприятий, выдвинута гипотеза о возможности получения синергетического эффекта в результате интеграции методов финансового менеджмента и логистики для оптимизации управления оборотными активами предприятий Украины. Разработан механизм управления оборотными активами логистической системы промышленного предприятия, основанный на представлении движения оборотных активов предприятий в виде материальных и финансовых потоков, а управление оборотными активами предприятий - в виде информационных потоков. В предлагаемом механизме систематизированы методы, функции, принципы управления оборотными активами промышленного предприятия, показано их влияние на управление логистическими процессами предприятия.

Ключевые слова: оборотные активы, управление оборотными активами, логистическая система, логистический подход, промышленное предприятие.

The relevance of the problematic of the article is due to the aggravation of the crisis phenomena in the Ukrainian economy due to the influence of negative factors caused by the influence of the COVID-19 pandemic. Among the consequences of the current situation is a drop in industrial production, largely due to the lack of funds of enterprises to finance their current assets. In this context, the need to improve the efficiency of the management of enterprises'

current assets is actualized. The article highlights the problems common to financial management and logistics of ineffective management of circulating assets of domestic industrial enterprises. Based on the generalization of the official statistical information of Ukraine for 2019-2020, the need to optimize the management of working assets of industrial enterprises on the basis of a logistics approach is substantiated. A hypothesis is put forward about the possibility of obtaining a synergistic effect as a result of the integration of financial management and logistics methods to optimize the management of circulating assets of Ukrainian enterprises. A mechanism for managing circulating assets of the logistics system of an industrial enterprise has been developed, based on the representation of the movement of circulating assets of enterprises in the form of material and financial flows, and the management of circulating assets of enterprises in the form of information streams. In the proposed mechanism, the subjects, objects, goals and objectives of managing the circulating assets of the logistics system of an industrial enterprise are identified, the methods, functions, principles of managing the circulating assets of an industrial enterprise are systematized, and their influence on the management of the logistics processes of an enterprise is shown. The proposed mechanism for managing the circulating assets of the logistics systems of industrial enterprises is aimed at introducing a logistic approach into the financial management system of an enterprise, which will optimize management influences aimed at increasing the efficiency of using the circulating assets of an enterprise.

Keywords: *current assets, management of current assets, logistics system, logistics approach, industrial enterprise.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання національних промислових підприємств актуалізуються проблеми підвищення ефективності управління оборотними активами, які в значній мірі пов'язані з логістичною діяльністю підприємств, з станом їх логістичного менеджменту, з рівнем досконалості їх логістичних систем. Оборотні активи промислових підприємств, які здебільшого складаються із товарно-матеріальних запасів та дебіторської заборгованості, знаходяться під впливом факторів макро- та мікрологістичного середовища та потребують підвищеної уваги з боку логістичних менеджерів як в стратегічному, так і в тактичному та оперативному вимірах.

Впровадження логістичного підходу до управління оборотними активами промислових підприємств є необхідним та доцільним в умовах несприятливої ринкової кон'юнктури, спаду промислового виробництва, обумовлених впливом пандемії COVID-19. Логістика, як наука про оптимізацію управління матеріальними та супутніми (фінансовими, інформаційними, сервісними) потоками, дозволяє застосовувати методи та інструменти, націлені на оптимізацію використання обігового капіталу, нестачу якого відчувають більшість вітчизняних підприємств.

На удосконалення управління оборотними активами спрямовані і логістичний, і фінансовий менеджмент підприємства, які інтегровані між собою та є підсистемами загальної системи менеджменту підприємства. Інтеграція логістичних методів та методів фінансового менеджменту, спрямованих на управління оборотними активами підприємства, буде сприяти отриманню певних синергічних ефектів в системі управління промисловим підприємством, що забезпечить підвищення ефективності його функціонування як в цілому, так і в межах його логістичної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Логістичний підхід, логістичні методи та моделі в управлінні оборотними активами підприємств досліджували в своїх працях закордонні та вітчизняні науковці – І.В. Бабенко, С.А. Тиньков [1], Г.С. Суков [2], І.Є. Хаустова [3], Н.А. Потапова [4], Т.Д. Косова, Г.О. Роганова [5], М.В. Петченко [6], О.В. Ключак [7] та інші.

І.В. Бабенко та С.А. Тиньков, розглядаючи особливості логістичного підходу до управління оборотними активами, підкреслюють, що в системі управ-

ління оборотними коштами рух запасів предметів праці та предметів споживання, обумовлений їх реалізацією, надходженням та зберіганням, виступає у формі матеріального потоку, до управління якого доцільно застосовувати логістичні методи та процесний підхід [1, с. 106].

Г.С. Суков також розглядає функціонування виробничого підприємства з точки зору процесного підходу, обґрунтовує доцільність застосування цього підходу до управління оборотними активами, акцентує увагу на необхідності проведення аналізу механізму формування систем управління активами машинобудівних підприємств, розроблених з позицій логістичного підходу [2, с. 211].

І.Є. Хаустова в якості негайного завдання управління оборотними активами розглядає використання адаптованих до специфіки функціонування вітчизняних підприємств методів логістичного управління запасами [3, с. 67].

Н.А. Потапова пов'язує проектування ефективної логістичної системи з необхідністю розв'язання завдань розроблення механізмів управління матеріальними потоками, які ототожнює з оборотними активами [4].

Т.Д. Косова, Г.О. Роганова [5] в межах запропонованого методичного підходу обґрунтовують доцільність застосування суміщеного логістичного методу ABC-XYZ-аналіза для фінансового нормування оборотних коштів.

М.В. Петченко серед методів управління оборотними коштами також особливу увагу приділяє логістичним методам: ABC-методу, методам оптимізації запасів на основі визначення оптимального розміру партії готової продукції, моделі Уілсона та XYZ-моделі [6].

О.В. Ключак фінансові ресурси підприємства розглядає як емпіричний об'єкт логістичної категорії «фінансові потоки», підкреслюючи, що під емпіричним об'єктом доцільно розуміти не тільки фінансові ресурси, а й грошову масу, активи підприємства [7, с. 115].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що логістичним аспектам управління оборотними активами підприємств присвячено багато ґрунтовних наукових розробок вчених, ще потребує систематизації та узагальнення комплекс логістичних методів та інструментів, які можуть бути використані для підвищення ефективності використання оборотних активів підприємств.

Метою статті є обґрунтування необхідності інтенсифікації процесу логістизації управління оборотними активами промислових підприємств, розробка механізму управління оборотними активами логістичних систем підприємств.

Вклад основного матеріалу дослідження. Кризові явища, які спостерігались в 2019–2020 рр. в промисловому виробництві України, негативно позначилися на всіх сферах діяльності підприємств, у тому числі, й на ефективності використання оборотних коштів. Щодо падіння промислового виробництва, у 2020 р. порівняно з 2019 р. індекс промислової продукції становив 94,8 %, у т.ч. в добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 96,9 %, переробній – 93,1 %, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 98,7 % [8]. В 2020 році індекси промислової продукції були найнижчими, починаючи з 2016 року (рис. 1).

Падіння індексу промислової продукції за всіма галузями є результатом негативного впливу низки макро- та мікроекономічних факторів, серед яких, згідно з результатами опитування керівників підприємств Харківської області щодо їх ділових очікувань в 3 кварталі 2020 р. [9], важливе місце посідають фактори, пов'язані з обіговим капіталом підприємств: брак обігових коштів (більш, ніж 40% респондентів); високі ціни на сировину та матеріали (більш, ніж 30% респондентів); високі ціни на енергоносії (більш, ніж 50% респондентів); обмежені можливості отримання

кредиту (більш, ніж 15% респондентів); недостатній попит (більш, ніж 20% респондентів).

Результати опитування керівників підприємств Харківської області у III кварталі 2020 року свідчать, що на тлі продовження адаптивного карантину респонденти очікують скорочення обсягів виробництва товарів і послуг в Україні та погіршення розвитку своїх підприємств у наступні 12 місяців [9]. Серед основних проблем керівники підприємств назвали наслідки неефективного управління оборотними активами, а саме:

збільшення запасів готової продукції через зниження попиту в умовах адаптивного карантину;

збільшення вартості виробничих запасів через підвищення цін на сировину та матеріали;

підвищення операційних витрат та собівартості продукції через занадто високі ціни на енергоносії;

брак обігових коштів через збільшення собівартості продукції, збільшення вартості запасів, труднощі отримання банківських кредитів;

збільшення дебіторської заборгованості через зниження платоспроможності населення та підприємств-споживачів.

Динаміка індикатора впевненості в промисловості (англ. – industrial confidence indicator) (рис. 2) свідчить про негативні очікування промислових підприємств щодо поточного обсягу замовлень на виробництво продукції, поточного обсягу запасів гото-

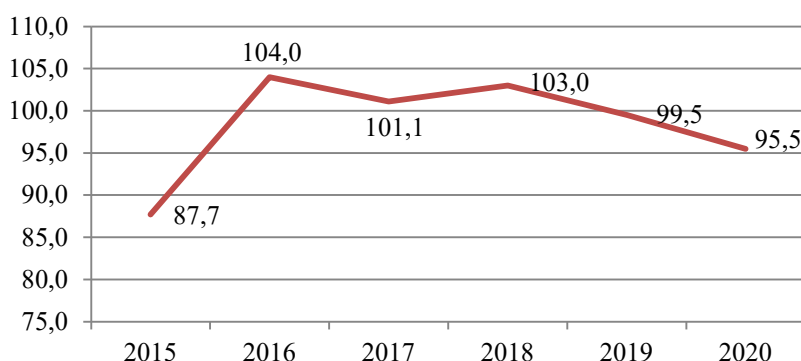

Рис. 1. Індекси промислової продукції в Україні (до відповідного періоду попереднього року, %)

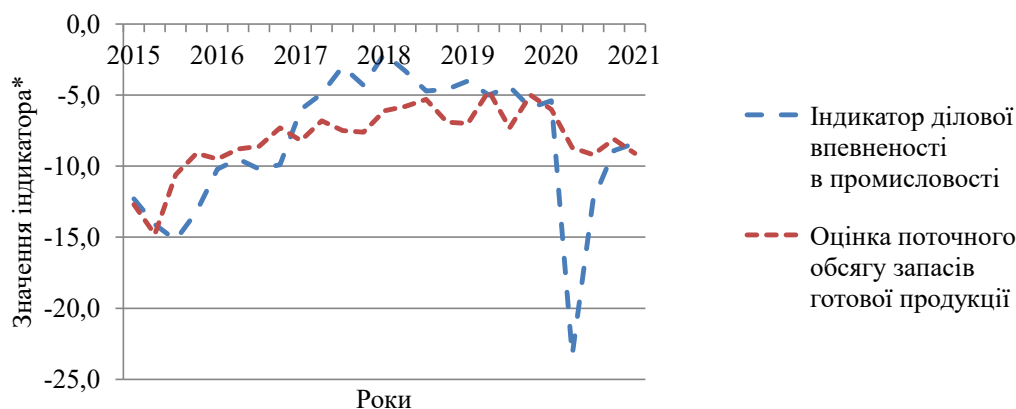

Рис. 2. Динаміка індикатора впевненості в промисловості

* Індикатор обчислено відповідно до Методики розрахунку індикаторів ділових очікувань, затвердженої наказом Державної служби статистики України від 30.12.2014 № 411 (зі змінами) [10]

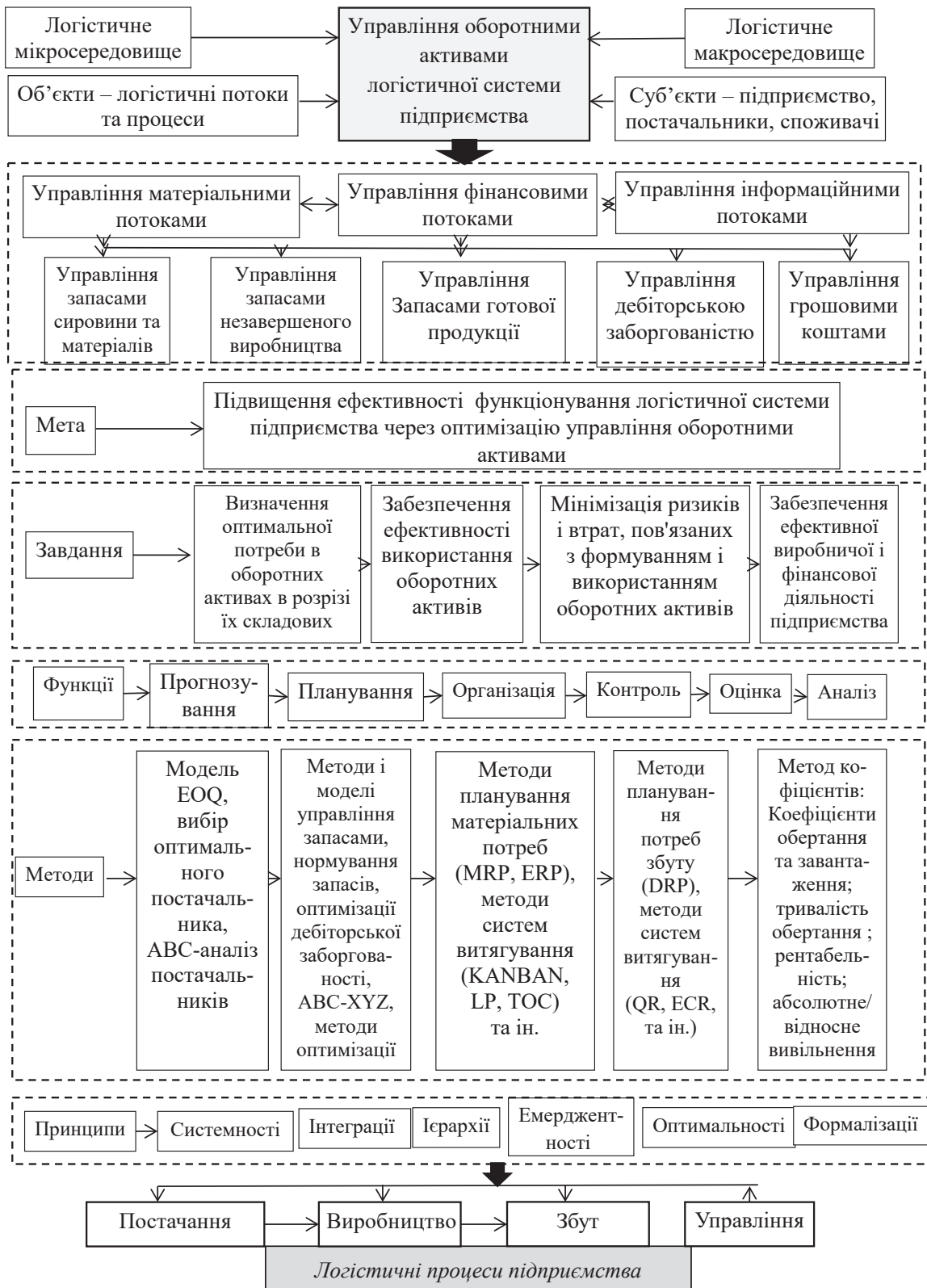

Рис. 3. Механізм управління оборотними активами ЛС підприємства

вої продукції, зміни обсягів виробництва продукції (від'ємне значення свідчить про очікування рівня показника нижче норми). Доцільно відзначити, що індикатор ділової впевненості включає оцінку поточного обсягу запасів, що підтверджує необхідність ін-

тенсифікації управлінських зусиль щодо оптимізації запасів готової продукції підприємств.

Сучасні проблеми управління оборотними активами промислових підприємств в значній мірі знаходяться в межах їх логістичних систем та потребують розробки

відповідного механізму логістичного управління. Даний механізм спрямований на забезпечення ефективного функціонування логістичної системи (ЛС) підприємства через оптимізацію управління оборотними активами. Розглянемо окремі елементи механізму (рис. 3):

1) процес управління оборотними активами логістичної системи підприємства знаходиться під впливом факторів логістичного середовища: мікросередовище – контрольовані підприємством логістичні процеси, функції та операції як всередині підприємства, так і за його межами (взаємодія з учасниками ланцюгів поставок, конкуренти тощо); мікросередовище – неконтрольовані підприємством фактори, серед яких треба відзначити низку негативних факторів, серед яких – зростання цін на пальне, карантинні обмеження, закриття кордонів та ін.;

2) в межах логістичної системи вважаємо за доцільне використовувати ознаку [11, с. 799] класифікації оборотних коштів «за матеріально-речовинним змістом – це запаси (матеріалів, готової продукції, товарів), дебіторська заборгованість (або кошти в розрахунках), грошові кошти (в тій частині, яка пов'язана з оплатою товарів та послуг)». Виокремлення цієї ознаки в якості основної дозволить розглядати рух і відтворення оборотних активів як рух матеріальних (запаси) та фінансових потоків (дебіторська заборгованість, грошові кошти), а процеси управління ними – як рух інформаційних потоків;

3) серед основних завдань управління оборотними активами логістичної системи підприємства – визначення оптимальної потреби в оборотних активах в розрізі їх складових; забезпечення ефективності використання оборотних активів; мінімізація ризиків і втрат, пов'язаних з формуванням і використанням оборотних активів; забезпечення ефективної виробничої і фінансової діяльності підприємства [3; 11];

4) функції управління оборотними активами тісно пов'язані методами їх реалізації.

5) Так, функції прогнозування і планування реалізуються через методи і моделі управління запасами, нормування запасів, оптимізації дебіторської заборгованості, ABC-XYZ аналіз, модель економічного розміру замовлення, вибір оптимального постачальника, ABC-аналіз постачальників. Функції організації і контролю реалізуються через впровадження на підприємстві логістичних концепцій, що відповідають системам управління матеріального потоку (у виробництві і збуті) – що штовхає (MRP, ERP, DRP та ін.) та, що тягне (KANBAN, LP, TOC та ін.). Функції оцінки і аналізу реалізуються через коефіцієнтний метод;

6) в якості принципів управління оборотними активами вважаємо за доцільно розглядати принципи логістичних систем – оптимальності, емерджентності, формалізації, ієрархії, інтеграції, системності. Ці принципи цілком відповідають зазначеним завданням запропонованого механізму та дозволяють реалізувати системний і процесний підходи до управління оборотними активами промислових підприємств;

7) результатом управлінських дій є оптимізовані логістичні процеси – процеси матеріально-технічного забезпечення, виробничі, збутові, а також, управлінські процеси в межах логістичної системи промислового підприємства.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, запропонований механізм управління оборотними активами логістичних систем промислових підприємств дозволяє впровадити логістичний підхід в систему фінансового менеджменту підприємства, оптимізувати управлінські впливи, спрямовані на підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства. Синергетичний ефект, отриманий за рахунок інтеграції застосування методів фінансового менеджменту та логістики, позитивно вплине на функціонування сучасних підприємств та дозволить у подальшому вирішити низку проблем, пов'язаних з нестачею коштів для адекватного фінансування оборотних активів промислових підприємств.

Запропонований в роботі механізм управління оборотними активами логістичних систем промислових підприємств в нових економічних реаліях може бути доповненим в аспекті подальшого розвитку через розробку стратегічних, тактичних та оперативних завдань управління оборотними активами підприємств на засадах логістичної концепції, що може розглядатись у якості перспективного напрямку подальших досліджень.

Бібліографічний список:

1. Бабенко І. В., Тиньков С. А. Управление оборотными активами: логистический подход : монография. Москва : ИНФРА-М, 2020. 167 с.
2. Суков Г. С. Процесний підхід до формування логістичної системи управління оборотними активами великого машинобудівного підприємства. *ЖДТУ. Економічні науки*. 2006. № 4(38). С. 209–212. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vvt4-GdR42kJ:ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/106589/106793+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 25.12.2020).
3. Хаустова І. Є. Актуальні проблеми управління оборотними активами підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2018. № 19 (1295). С. 64–67.
4. Потапова Н. А. Процеси управління активами в логістичних системах. 2008. URL: <http://vlp.com.ua/files/83.pdf> (дата звернення: 21.12.2020).
5. Косова Т. Д., Роганова Г. О. Фінансовий механізм управління оборотними коштами підприємств : монографія. ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського: Світ фінансів, 2013. 232 с.
6. Петченко М. В. Методичний підхід до адаптивного управління оборотними коштами підприємств машинобудування. *Ефективна економіка*. 2017. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5850> (дата звернення: 20.12.2020).
7. Ключак О. В. Сутність фінансових потоків підприємства в аспекті логістики. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. Випуск 2(112). С. 113–118. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20152\(112\)/sep20152\(112\)_113_KlyuvakOV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20152(112)/sep20152(112)_113_KlyuvakOV.pdf) (дата звернення: 20.12.2020).
8. Експрес-випуск: Державна служба статистики України. *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL: <https://ukrstat.org/uk/express/expr2021/01/06.pdf> (дата звернення: 8.01.2021).
9. Результати опитування керівників підприємств Харківської області щодо їх ділових очікувань* (III квартал 2020 року) 16 жовт. 2020. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpriyemstv-iii-kvartal-2020-roku> (дата звернення: 20.12.2020).
10. Очікування промислових підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності за видами економіч-

ної діяльності та основними промисловими групами (2015–2021). *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/opd_ek/io_pr/prom_15_21_u.xlsx (дата звернення: 08.01.2021).

11. Насібова О. В., Придатченко Б. Ю. Теоретичні аспекти оптимізації оборотних коштів підприємства. *Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство: Гроші, фінанси і кредит*. 2018. Випуск 18. С. 794–802. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/111.pdf (дата звернення: 10.12.2020).

References:

1. Babenko I. V., Tin'kov S. A. (2020) *Upravlenie oborotnymi aktivami: logisticheskiy podkhod: monografiya* [Current asset management: a logistic approach: monograph]. Moscow: INFRA-M. (in Russian)
2. Sukov Gh. S. (2006) *Procesnyj pidkhd do formuvannya loghistrychnoji systemy upravlinnja oborotnyu aktyvamy velykogho mashynobudivnogho pidpryjemstva* [Process approach to the formation of a logistics system for managing current assets of a large machine-building enterprise]. *ZhDTU. Ekonomichni nauky* [Zhytomyr State Technical University. Economic sciences] (electronic journal), no. 4(38), pp. 209–212. Available at: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vyt4-GdR42k-J:ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/106589/106793+&c-d=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (accessed 25 December 2020).
3. Khaustova I. Je. (2018) *Aktualjni problemy upravlinnja oborotnyu aktyvamy pidpryjemstva* [Actual problems of current assets management of the enterprise]. *Bulletin of NTU "KhPI"*, no. 19 (1295), pp. 64–67.
4. Potapova N. A. (2008) *Procesy upravlinnja aktyvamy v loghistrychnykh systemakh* [Asset management processes in logistics systems] (unpublished). Available at: <http://vlp.com.ua/files/83.pdf> (accessed 21 December 2020).
5. Kosova T. D., Roghanova Gh. (2013) *Finansovyy mekhanizm upravlinnja oborotnyu koshtamy pidpryjemstv: monoghracija* [Financial mechanism of working capital management of enterprises: monograph]. DonNUET named after Mikhail Tugan-Baranovsky: World of Finance. (in Ukrainian)
6. Petchenko M. V. (2017) *Metodychnyj pidkhd do adaptivnogho upravlinnja oborotnyu koshtamy pidpryjemstv mashynobuduvannja* [Methodical approach to adaptive working capital management of machine-building enterprises]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5850> (accessed 20 December 2020).
7. Klyuvak O. V. (2015) *Sutnistj finansovykh potokiv pidpryjemstva v aspekti loghistryky* [The essence of financial flows of the enterprise in the aspect of logistics]. *Ekonomika ta upravlinnja nacionalnym ghospodarstvom* [Economics and management of the national economy] (electronic journal), no. 2(112), pp. 113–118. Available at: [http://ird.gov.ua/sep/sep20152\(112\)/sep20152\(112\)_113_KlyuvakOV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20152(112)/sep20152(112)_113_KlyuvakOV.pdf) (accessed 20 December 2020).
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) *Ekspres-vypusk: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [Express issue: State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.org/uk/express/expr2021/01/06.pdf> (accessed 8 January 2021).
9. Nacionalnyj bank Ukrainy (2020) *Rezultaty opytuvannya kerivnykiv pidpryjemstv Kharkivskoj oblasti shhodo jikh dilovykh ochikuvanij* (III kvartal 2020 roku) 16 zhovt. 2020* [Results of the survey of managers of enterprises of Kharkiv region on their business expectations* (III quarter of 2020) October 16. 2020]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpryemstv-iii-kvartal-2020-roku> (accessed 20 December 2021).
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) *Ochikuvannya promyslovykh pidpryjemstv shhodo perspektyv rozvytku jikh dilovoji aktyvnosti za vydamy ekonomichnoji dijalnosti ta osnovnyu promyslovyu ghrupamy (2015–2021)* [Expectations of industrial enterprises regarding the prospects for the development of their business activity by type of economic activity and major industrial groups (2015–2021)]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/opd_ek/io_pr/prom_15_21_u.xlsx (accessed 8 January 2021).
11. Nasibova O. V., Prydatchenko B. Ju. (2018) *Teoretychni aspekty optymizaciji oborotnykh koshtiv pidpryjemstva* [Theoretical aspects of optimization of working capital of the enterprise]. *Mukachivskij derzhavnyj universytet: Ekonomika i suspiljstvo. Ghroshi, finansy i kredyt* [Mukachevo State University: Economy and society: Money, finance and credit] (electronic journal), no. 18, pp. 794–802. Available at: http://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/111.pdf (accessed 10 December 2020).